

УДК 597.08.591.9

В.О. Демченко

Мелітопольський державний педагогічний університет, м. Мелітополь

ДИНАМІКА ВИДОВОГО СКЛАДУ РИБ СХІДНОГО СИВАШУ У ЗВ'ЯЗКУ З ТРАНСФОРМАЦІЄЮ ВОДОЙМИ

Акваторії та прибережні території Сивашу в історичному плані завжди були досить продуктивними. Саме значна різноманітність ландшафтів, динаміка абіотичних показників, різносторонність господарської діяльності сприяли формуванню в даному регіоні унікальної флори та фауни. Разом з цим слід відмітити, що антропогенний тиск на зазначений регіон, який простежувався в другій половині ХХ сторіччя, докорінно змінив ті чи інші історично сформовані екосистеми. В залежності від масштабу та напрямку антропогенного впливу деякі гіперсолоні акваторії перетворилися в прісні, а солонуваті в гіперсолоні, деякі з них збільшили свою продуктивність, а деякі взагалі її втратили. Найбільш впливовим та найголовнішим фактором, що створив перерозподіл абіотичних та біотичних факторів в Сиваші, в даний час вважається Північно-Кримський канал. Значна кількість прісної води, що скидається безпосередньо у водойму, призвела до опріснення значних акваторій в центральній частині Східного Сивашу.

Матеріал і методика досліджень

Збір матеріалу проводився з використанням стандартних іхтіологічних методик [4]. Початковий фактичний матеріал збирали під час експедицій в серпні 2003 року і в червні та серпні 2004 року. При цьому використовували мальковий волок (вічко 6.5 мм) та зяброві сітки (вічко 18, 20, 25, 30, 35, 40, 45, 50, 55, 60 мм). Також для аналізу використовувалась риба, що виловлена любителями аматорами на вудки, павуки та підсаки. За період досліджень було проведено 39 малькових ловів та 18 сітних. За весь період робіт проаналізовано 1240 особин різних видів риб та досліджено структуру 72 уловів. Дослідження проводилися лише в Східному Сиваші через високу солоність води в інших частинах. Експедиційні роботи були проведені лабораторією іхтіології та загальної гідробіології МДПУ в рамках наукового проекту, що виконувався за підтримки Wetlands International через грант, наданий Міністерством сільського господарства, природоуправління та рибальства Нідерландів.

Результати досліджень та їх обговорення

Відомості про видовий склад риб в Східному Сиваші в літературі досить обмежені. На початку минулого століття проведені роботи [2, 6, 7], що стосувалися, передусім, промислових видів (кефалі), та робіт з інтенсифікації їх вилову в досліджуваній водоймі. Вже тоді було зазначено, що Сиваш має значний потенціал як рибогосподарська водойма за умови стабілізації та покращення його гідрохімічних показників [7].

Більш повні відомості про видовий склад риб Сивашу були наведені В.П. Воробйовим [1]. В його роботі розглянуті основні риси біології деяких видів риб, в т.ч. і кефалевих, вказані практичні заходи з більш ефективного використання їх запасів. Нажаль ця робота була більш теоретичного характеру і не базувалася на достатньому фактичному іхтіологічному матеріалі. В той період в Сиваші мешкало близько 19 видів риб, що постійно чи сезонно перебували у досліджуваній водоймі. Окрім того автор відмічає, що 31 вид в Сиваші може зустрічатися випадково біля протоки, що з'єднує його з Азовським морем.

Більш повні відомості про склад іхтіофауни Східного Сивашу наводяться П.Й. Павловим [3]. Автором було відмічено 20 видів риб, серед яких найбільш чисельними були сингіль, камбала чорноморська, бичок трав'яник та атеріна. Поодинокими або випадковими видами, зареєстрованими в протоці Тонкій, були оселедець чорноморсько-азовський прохідний, оселедець чорноморсько-азовський морський, плітка, шемай дунайська, судак.

В 1964 році до списку риб Східного Сивашу додалися поодинокі малочислені зустрічі пузанка азовського, барабулі чорноморської, гостроніса, калкана азовського. Всього в той період було відмічено 22 види риб [5].

Підсумовуючи результати іхтіологічних робіт початку та середини минулого століття, слід відмітити досить стабільну картину в видовому складі риб. Незначна динаміка кількості видів від 19 до 22 була викликана передусім реєстрацією малочисельних та випадкових представників іхтіофауни, що потрапляли в протоку, а потім і в Сиваш під дією нагоних вітрів та течій.

Сучасне видове різноманіття риб налічує 30 видів риб. Їх розподіл, чисельність та біологія в деякій мірі змінилися в порівнянні з серединою минулого сторіччя. На сьогодні не реєструються такі види риб як севрюга, оселедець чорноморсько-азовський прохідний, оселедець чорноморсько-азовський морський, пузанок азовський, плітка, шемая дунайська, іглиця змієвидна чорноморська, ставрида чорноморська, барабуля чорноморська, гостроніс, калкан азовський. Натомість вперше в Сиваші нами відмічались карась сріблястий, краснопірка, верховодка звичайна, чебачок амурський, гірчак звичайний, колочка мала південна, окунь звичайний, бичок-сирман звичайний, бичок-рижик азовський. Масовими рибами були атерина, колочка триголкова, бички бубир мармуровий та трав`яник, піленгас, сингіль.

Розподіл видів в акваторіях Східного Сивашу був нерівномірний. Так, зони з найбільшим різноманіттям іхтіофауни були відмічені в 2 та 3 плесах в місцях впадання прісноводних стоків та річок.

Змінюватися іхтіологічна картина на Сиваші почалася після пуску в експлуатацію Північно-Кримського каналу. Значна кількість прісної води, що безповоротно скидалася в водойму, призвела до опріснення деяких акваторій. Це в свою чергу призвело до змін видового складу. Так в 2003 – 2004 рр. за нашими даними кількість прісноводних видів риб збільшилася в порівнянні з минулими роками. Їх процент в 1940 – 1964 рр. коливався в межах 5-20 %, а в наш час становив 30 % від загальної кількості зареєстрованих видів.

Висновки

Підсумовуючи характеристику видового складу, слід відмітити негативну зміну в іхтіоценозі в напрямку збільшення непромислових, смітних та дрібних представників іхтіофауни та зменшення чисельності таких цінних видів як піленгас, глоса, сингіль.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Воробьев В.П. Гидробиологический очерк Восточного Сиваша и возможности его рыбохозяйственного использования // Тр. АзчерНИРО. – 1940. - Вып. 12, ч. 1. – С. 69-164.
2. Зубовский А.Ф. Рыбальство в Сивашах // Рыбное хоз. СССР. – 1932. - № 8 – 9. – С. 19 - 20.
3. Павлов П.И. Промислові риби східного Сивашу та їх біологічні особливості / Праці Ін-ту гідробіології. – 1960. - № 35. - С. 92 - 117.
4. Правдин И.Ф. Руководство по изучению рыб. - М.: Пищевая промышленность, 1966. —385с.
5. Световидов А.Н. Рыбы Черного моря. - Л.: Наука, 1964. - 550с.
6. Тарасов Н.И. К вопросу о дальнейшем комплексном изучении Сиваша / Тр. конф. по проблемам Сиваша. – 1940. – С. 29 - 31.
7. Шихов В.В. К вопросу о кефальном лове и возможности кефально - выростных хозяйств в Сиваше // Бюлл. ВУГЧАНПОС. – 1923. - №4 – 5. – С. 21—23.